

(Verschenen in: 'Werken aan een meer dan vanzelfsprekende relatie', Heerenveen 2004)

De mens in tweezaamheid

een notitie bij Genesis 2 : 18 – 25

- 18) JHWH God zei:
Het is niet goed dat de mens alleen is
ik zal hem een hulp maken, als zijn tegenover.
- 19) JHWH God vormde uit de akker al het wild gedierte van het veld
en al het gevogelte van de hemel
en Hij bracht het tot de mens om te zien wat hij er tegen zou roepen;
en al wat de mens er tegen roepen zou – tegen een levend wezen –
dat zou zijn naam zijn.
- 20) De mens riep namen uit over al het vee,
over het gevogelte van de hemel
en over al het wild gedierte van het veld,
maar de mens – hij vond geen hulp als zijn tegenover.
- 21) JHWH God liet een diepe slaap vallen op de mens,
zodat hij insliep.
Hij nam een van zijn ribben
en sloot toe met vlees in plaats daarvan.
- 22) JHWH God bouwde de rib
die Hij uit de mens genomen had
tot vrouw
en bracht haar tot de mens.
- 23) De mens zei:
Deze is het!
Been van mijn beenderen
vlees van mijn vlees!
Over deze zal geroepen worden: vrouw, isjah!
want uit de man, isj, is ze genomen, deze!
- 24) Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten;
hij hecht zich aan zijn vrouw
en ze zullen tot één vlees zijn.
- 25) Ze waren naakt, zij beiden, de mens en zijn vrouw
en ze schaamden zich voor elkaar niet.

Inleiding

"De roeping van de mens is mens te zijn!", zegt Multatuli. Over die roeping gaat het in de verhalende antropologie van Genesis 2 – 4. Tegen de achtergrond van de bevrijdende scheppingsdaden Gods (Genesis 1), met als hoogtepunt het tevoorschijn roepen van de mens op de zesde scheppingsdag, wordt er in dit gedeelte gesproken over datgene wat die mens tot mens maakt. Over het geheim van de humaniteit gaat het in deze hoofdstukken. In hoofdstuk 2 wordt gesproken over de mens die zonder een ander mens niet tot zijn recht zal kunnen komen. In de hoofdstukken 3 en 4 gaat het daarentegen over datgene wat menselijkheid zo oneindig bedreigt: de onuitroeibare neiging van de mens om niet een mens, maar als de goden te willen zijn (Genesis 3). Een neiging die uiteindelijk het einde van ware broederschap betekent (Genesis 4).

Niet goed

In het eerste hoofdstuk is het refrein telkens: "En God zag dat het goed was." Het is, om het op z'n Jiddisch te zeggen, 'tov' wat daar sprekenderwijs geschiedt. En wanneer die mens tevoorschijn is gekomen op de zesde scheppingsdag horen wij zelfs dat het 'zeer goed' was: "... en zie: het was zeer goed!" (vs.31). Maar dan horen wij tot onze verrassing in het tweede hoofdstuk dat er iets *niet* goed is. Het is nota bene een van de eerste dingen die over de mens wordt uitgeroepen: " Niet goed is het dat de mens alleen is..." Het staat in contrast met dat refrein van het eerste hoofdstuk dat nog helemaal in ons gehoor zit. Die mens alleen dat is niet goed, dat is niet af. Dat is de mens die niet volledig tot zijn bestemming komen kan.

Daar staat die mens dan temidden van die goede schepping. Klaar om zich te manifesteren in zijn daden. Daar staat hij, en het eerste wat hij zal gaan doen is het roepen van de namen tot datgene waardoor hij wordt omgeven. Die mens krijgt een rol te spelen in de geschiedenis die zijn God is begonnen. Hij krijgt een rol te spelen in het 'humaniseren' van de hem omringende wezens. Maar er ontbreekt iets wezenlijks. Iets dat die mens nodig heeft om werkelijk tot zijn recht te kunnen komen.

"Het is niet goed dat de mens alleen is,
Ik zal hem een hulp maken, als zijn tegenover"

Dat zegt de Heer. Degene die de eenzaamheid van de mens wil doorbreken is de Mensengod zelf. Hem is er alles aan gelegen dat die mens volledig mens kan zijn. Die mens is immers een weerspiegeling van wie hij zelf is. En zoals deze God van het begin af aan een Verbondsgod is, geheel en al toegelegd op gemeenschap, zo wil hij ook dat de mens leeft als een verbondsmens in gemeenschap met een 'tegenover'.

Als hulp tegenover

Als er hier over een hulp wordt gesproken, moeten we dat niet te licht opvatten, als zou het gaan om een huishoudelijke hulp of iets dergelijks. De 'hulp' die hier wordt bedoeld is de hulp waar de mens eenvoudig niet buiten kan. Ontbreekt deze hem dan redt de mens het niet om mens te zijn. Bij die 'hulp' mogen we denken aan Psalm 121:

"Vanwaar zal mijn hulp komen?
Mijn hulp is van de Heer die hemel en aarde gemaakt heeft!".

Het is het woord waar elke kerkdienst mee begint. Daarover gaat het. En wat nu dat 'tegenover' betekent wordt door de tekst zelf uitgelegd in het verhaal over die rib van de mens waar een vrouw van gebouwd wordt. Voor alle duidelijkheid: dit is poëzie! Dichterlijk wordt gesproken. Niet over 'Adam' als eigenaam van een man gaat het hier, maar over adam, de mens. Die man is er pas in de ontmoeting met de vrouw. We dienen zorgvuldig te lezen! Die mens wordt een ander mens geschonken. Gebouwd uit zijn eigen rib betekent: zij is er één zoals hij. Deze mens krijgt een medemens. En tegelijk is zij anders: een vrouw, in het Hebreeuws: *isjah*, want uit de *isj* (man) is ze genomen. De vrouw heeft één lettergreep meer. Zij is een tegenover in dat zij een *ander* is. De mens komt dus niet het verlengstuk van zichzelf tegen in deze vrouw. Met jezelf kun je niet in gemeenschap leven, daar heb je een ander voor nodig. Deze vrouw zal hem zijn

tot een tegenover waarmee hij een nieuwe gemeenschap, los van zijn vader en moeder, kan aangaan.

Beeldend wordt verteld hoe deze vrouw tot de mens wordt gebracht. Zij wordt door de Heer zelf geschonken als een geschenk. In dit geschenk ligt het geheim van de humaniteit besloten. Niet voor niets zal in het derde hoofdstuk de slang, die uit is op het einde van de humaniteit, niet de man, maar de vrouw aanspreken. Zij is immers de waarborg voor ware menselijkheid. Zij maakt het mogelijk dat de mens als mens werkelijk tot zijn recht kan komen.

Het eerste woord dat mens spreekt in de bijbel is dat beroemde vers 23. Het klinkt als een roep, als een juichkreet:

Deze is het!
Been van mijn beenderen
vlees van mijn vlees!

Het is een geliefde tekst voor een huwelijksbevestiging. Die mens had tot dusver nog niet kunnen spreken, omdat er geen 'tegenover' was. Nu deze hem wordt geschonken, komt die mens pas echt tot leven. Hij roept het uit. Nu er een ander op zijn weg is gekomen waarmee hij in gemeenschap kan leven, komt deze mens zelf aan het licht. Nu pas wordt hij *isj*, man. De vrouw is er dus als eerste, die maakt die mens tot man.

Tweezaamheid

Het lijkt op het eerste gehoor een primitieve vertelling. Toch schuilt in dit verhaal een diep geheim. Het maakt ons attent op datgene wat de mens werkelijk tot mens maakt. Het attendeert ons op de meeste elementaire mogelijkheidsvoorwaarde voor waarachtig menselijk leven. En dat is dat de mens leeft van de aanspraak. Het is het besef dat er aan zijn 'ik' een 'jij' voorafgaat, omdat er iemand hem tegemoet is gekomen en hem heeft aangesproken. Hem bij zijn naam heeft geroepen, waardoor hij zich gekend mag weten. In deze vertelling komt de mens aan het licht als een gemeenschapswezen, wiens eenzaamheid is opengebrouwen omdat een ander hem heeft ontmoet. Deze notie van de mens als een op gemeenschap toegelegd wezen, staat vaak in schril contrast met die mens die 'de onafhankelijkheid' en 'het autonome leven' als hoogste goed beschouwt. De bijbelse teksten geloven daar niet in. Zij gaan daar tegenin en spreken vanuit het geloof dat de mens pas werkelijk tot zijn recht komt in de ontmoeting met een ander mens. Niet voor niets staat het boekje Hooglied in de bijbel. Het is voluit erotische poëzie waarin de liefde tussen twee mensen wordt bezongen. Het wordt gebruikt als beeld van wie nu eigenlijk de God van de bijbel is. Als de denker Franz Rosenzweig dit lied leest komt hij tot de conclusie: "So liebt Gott auch!". Met andere woorden: wanneer wij in de ontmoeting met elkaar iets mogen gaan leren verstaan van dat geheim van menselijkheid, dan zullen we daarmee tegelijk iets leren verstaan van die vreemde God waar de bijbel van spreekt. De God die aangeduid wordt met de NAAM 'Ik zal met je zijn', die ons tot een 'tegenover' is geworden en in Christus onder ons heeft willen wonen. Eén van ons, en tegelijk volstrekt anders. Met het kerstfeest vieren wij hoe deze God ons tot een bondgenoot is geworden in dat 'onaanzienlijk wicht' in de kribbe. Het is Genesis 2 opnieuw: in hem is er één die onze weg heeft willen kruisen om onze eenzaamheid eens en voorgoed open te breken. Daarvan mogen wij in onze relatie met onze partner iets proeven. Het is een leven in tweezaamheid.

Ad van Nieuwpoort

Vraag: Waarin zijn jullie in je relatie tot een 'tegenover' voor elkaar? Wat geeft de ander je waar je niet buiten kunt? Probeer het eens onafhankelijk van elkaar in een brief aan elkaar te verwoorden.